

VERSLAG

over de werkzaamheden van de Commissie in 1953

Hooggeachte Heer Minister,

De Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie heeft in 1953 haar drie gebruikelijke pleno-vergaderingen en haar zes reglementaire sectievergaderingen gehouden. Al deze zittingen hebben plaats gehad in de lokalen die de Universitaire Stichting te onzer beschikking heeft gesteld.

De volgende lezingen werden gehouden :

Op de pleno-vergaderingen :

A. CARNOY : *Economie en toponymie.*

Spr. bestudeert de zeer talrijke eigennamen die hun ontstaan danken aan de economie en meer bepaald aan het geld, dat hier opgevat is als centraal motief van anthroponymische naamgeving. Al wat in verband staat met het geld heeft de meest diverse benoemingsmotieven opgeleverd : het gebruikte metaal, het munten, de namen van geldstukken, de financiële instellingen, de geldhandel, de houding van de individuen ten opzichte van het geld, de persoonlijke hoedanigheden en gebreken die eruit voortspruiten, enz., zijn bronnen waaruit voor onze talen en dialecten een aanzienlijk aantal anthroponiemen van allerlei aard getrokken werden.

L. REMACLE : *De evolutie van de Latijnse w in Wallonië en elders.*

Lat. $w > v$ door een langzaam proces dat reeds aan de gang is tijdens het Keizerrijk, maar dat zich uitstrekt over verschillende eeuwen. In Italië, b. v., kan het niet afgelopen zijn vóór de 3^e of 4^e eeuw. Wat de Germaanse begin- w betreft, onderscheidt Bour-

ciez : 1° de evolutie van *w* naar *gw* (*wardōn* > **guardare* > Fr. *garder*), behalve aan de rand van de Romania, in Wallonië en in Picardië, waar de begin-*w* blijft bestaan ; 2° een terugslag gedurende het Merovingisch tijdperk ; zekere Latijnse woorden ondergaan de invloed van Germaanse synoniemen met similaire structuur (Lat. *vadu*, *vastare*, *vespa* + Germ. *wad*, *wōstjan*, *wespa* > **gwadu*, **gwastare*, **gwespa*) ; 3° door contaminatie treedt soms, eerst bij de Franken, daarna bij de Gallo-Romeinen, een begin-*w* in de plaats van *v*- (*vagina* > **wagina* > *gaine*). — Wat Bourciez terugslag noemt is eerder contaminatie, en het zou juister zijn die werking toe te schrijven aan kracht van gewoonte dan aan contaminatie. Buiten enkele zeldzame zekere gevallen van kruising (2°), zijn de veronderstellingen gevarieerd, vaag en slecht gefundeerd ; vaak wordt gearzeld over de keuze van het Germaanse woord ; met slechts drie zekere gevallen kan er geen sprake zijn van gewoonte. — Latijnse *w*- is normaal *v*- in het Waals, maar nogal dikwijls ook *w*- : *vascellu* > *wahé*, *vannu* > *wan*, *wāra* > *wére*, *vānus* > *win*, etc. Moet dit opgevat worden als een terugkeer naar het oudere *w*- of eenvoudig als een lateraal relict? De heer Remacle houdt rekening met de fonetische omstandigheden (*w* staat steeds vóór *a*) en met de historische omstandigheden (de overgang naar *v* is langzaam ; hij heeft in zekere streken het slotstadium niet bereikt ; het is mogelijk dat uiterste streken niet getroffen werden, b. v. de Ardennen, waar er meer archaïsmen bestaan), en geeft de voorkeur aan het *laterale overblijven*. Voor deze theorie pleit haar eenvoudigheid en zij lost alle gevallen op.

A. VAN LOEY : *Het -ten-pronomen* (1).

In de Waalse Afdeling :

M. A. ARNOULD : *Romaanse familienamen opgevat als vreemde namen*.

Deze vergissing is frekwent. Men moet zoveel mogelijk steunen op filiaties, en op zijn hoede zijn voor kunstmatige namen (gevoonden kinderen).

Betreffende de namen op *-a* onderzoekt de h. Arnould het geval *Sandra* (< *Sandrard*), *Talma* (< *Tal(le)mart*, familienaam uit het Noorden van Frankrijk), *Spira* (< *Spirard*?) ; daarna bestudeert hij de familienaam *Solvay* (door de familie opgevat als een Engelse

(1) Verschenen in *Taal en Tongval* VI (1954), pp. 171-174.

naam ; vroeger Solvee, Selvais, Servais,... ; familie uit Hennuyères, Ronquières, Tubize, 's-Gravenbrakel, Hal, Edingen ; cp. *Selvais* te Hyon, Athis, St.-Vaast, Haine-St-Paul, Barbençon ; *Solleway* te Nijvel ; cp. misschien eveneens ook de Vlaamse naam *Solvyns*).

M. PIRON : *Fransquillon*.

De oudste vindplaatsen zijn : Jacques le *Fransquillon* in 1739 te Francorchamps ; „fransquillon”, ironisch te Leuven in 1755 ; „fransquillon” in 1757 te Luik, in *Li Voyédje di Tchôfontainne* ; etc. ; zie ten andere *francillon* „Frans” (ongunstig) te Antwerpen in 1594.

De h. Piron bestudeert het gebruik van het woord in Wallonië en in Vlaanderen ; hij vergelijkt er een werkwoord *franciller* mee, dat het FEW opgeeft met een vindplaats uit het Oosten van Frankrijk, en ook het Waals werkwoord *franskiner*. Hij meent dat een dubbel suffiks mogelijk is ; cp. ook de eigennaam *Franskin*.

A. VINCENT : *Het gebruik van het possessivum in familienamen, plaatsnamen en gemene naamwoorden in België*.

Worden beschouwd de namen van villa's (*Mon repos*,...), van handelsfirma's (*Mon blanchisseur*,...), van families (*Madame, Meyanek, Mekeirel, Meneve, Monami, Moncœur*,..., waarmee te vergelijken zijn *Cherami, Bonami*, etc.). Het probleem bestaat hierin : uit te maken of het gaat om een naam die beantwoordt aan door anderen erkende eigenschappen, ofwel aan een lievelingsuitdrukking van de drager zelf. De h. Vincent denkt dat men voorzichtig moet zijn met het te hulp roepen van de ironie ; hij meent dat de meeste van die namen etiketten zijn voor personen die aan die of die kwalificering beantwoorden.

J. HERBILLON : *Het toponiem tijdje* (naar een artikel, opgesteld met É. Legros) (1).

In de Vlaamse Afdeling :

E. BLANCQUAERT : *De wijn-kaart*.

De h. Blancquaert spreekt over moeilijkheden bij het opmaken van de *wijn-kaart*. Hij wijst op de verschillende mogelijkheden op fonetisch en semantisch gebied die kunnen in ogenschouw genomen worden. Hij beperkt zijn mededeling tot één daarvan, het in kaart brengen van het vocalisme, en toont de kaartontwerpen die hierop

(1) Verschijnt in *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*.

betrekking hebben en die in de eerste plaats de tegenstelling monoftong-diftong weerspiegelen : het blijkt dat de twee niet steeds gemakkelijk uit elkaar te houden zijn.

A. VAN LOEY : *d-synkope in Zuidnederlandse dialekten.*

Spreker onderzoekt hoe deze klankwijziging, die niet in alle gevallen en op alle plaatsen dezelfde uitkomst heeft opgeleverd, in zijn werk zou zijn gegaan, welke de overgangsstadiums tot verdwijning van *d* of vervanging door *j* kunnen zijn geweest. De vergelijking van enkele Brabantse en Limburgse dialekten wijst uit dat men in deze streken het meest *j* vindt ; deze *j* kan ook aan het wordeind onduidelijke *e* geworden en dan verdwenen zijn. In vormen met *ou* kan *d* spoorloos uitgevallen zijn. *j* voor *d* moet reeds en ten laatste dagtekenen uit de 14^e eeuw.

A. CARNOY : *Kledij en anthroponymie.*

Deze lezing bestaat uit een overzicht van de familienamen in het Nederlands en in het Frans, bepaaldelijk in België, die betrekking hebben op de kleding, met, waar het pas geeft, een taal- of zaakkundige verklaring. Ten besluite wijst de spreker op het belang voor de kultuurgeschiedenis van zulke overzichten van onze geslachtsnamen.

J. LEENEN : a. *Intervokalische d in een Oostlimburgs dialect.*

Spreker beschrijft de voorwaarden waarin zich de wijziging voordoet en komt tot het besluit : tussen lettergreep met en lettergreep zonder aksent. Hij ontleedt de uitkomsten van de wijziging, die bepaald worden door de aard van de voorafgaande klank (twee-klank of lange klinker) en de positie van de volgende onduidelijke *e* (aan het wordeind of vóór medeklinker).

b. *Een Limburgs sandhi-effekt (t voor d) (1).*

J. LINDEMANS : *Bevingingen bij -ingahove-namen.*

Met een verwijzing naar vroegere publicaties in deze *Handelingen* over de frequentie en de geografische verbreiding van sommige toponymische elementen die licht kunnen verspreiden over de Germaanse nederzettingen in onze gewesten, wil spr. de aandacht vestigen op de *-hove*-namen. Anders dan *-heem* en *-zele* is *-hove* (*-hof*) tot heden toe productief gebleven. Daarom is de chronolo-

(1) Verschenen in *Taal en Tongval* VI (1954), pp. 1-24.

gische schifting in dezen zo moeilijk. De oudste namen zijn die op *-ingahove*. Ze zijn niet talrijk : een groepje in Limburgs Haspengouw, ten Z. O. van Antwerpen, een bij de Dender, een vijftiental in Zuid-Vlaanderen en in Noord-Frankrijk tussen de Leie en de zee. Hoewel *-hove* dezelfde betekenis heeft als *-heem*, verschillen de *-ingahove*-namen van die op *-ingaheem* door : 1° de persoonsnaam die in het patroniem schuilt, 2° de invloed van de *h* van *hove* (*g* in *ing* wordt *k*). Dit is voornamelijk zichtbaar in het gebied waar *h* sedert lang niet meer aangeblazen werd, zodat *-ingahem* tot *-gem* is geworden. De namen op *-ingahove* zijn derhalve, volgens spr., van een andere Germaanse stam herkomstig.

Deel XXVII (1953) van de *Handelingen* waarvan wij U bijgaand een exemplaar laten geworden, bevat, buiten het jaarverslag, de ledenlijst en een opsomming van de werken die door de Commissie in de loop van dat jaar in ruil werden ontvangen, toponymische en dialectologische studies van de HH. J. HERBILLON, J. VANNÉRUS, A. VINCENT, A. CARNOY, J. LINDEMANS en J. DUPONT, alsook de bibliografische overzichten van de HH. É. LEGROS, J. L. PAUWELS, H. J. VAN DE WIJER-H. DRAYE-K. ROELANDTS en K. ROELANDTS.

Zoals vroeger werden een zeker aantal exemplaren voor recensie of in ruiling verzonden ; tachtig exemplaren werden ter beschikking gesteld van de studenten in de Wijsbegeerte en de Letteren van onze vier universiteiten, die belang stellen in de toponymie of in de dialectologie.

De ruildienst werd uitgebreid tot de Commission départementale des Monuments historiques du Pas-de-Calais te Arras, tot de Faculté des Lettres te Rennes en tot de Facoltà di Lettere e Filosofia van de Universiteit te Padua.

De Commissie heeft het Register op het Waals gedeelte van delen I tot XXV van de *Handelingen* in druk gegeven, alsook het dertiende deel van de „Werken”, nl. het zevende van de Vlaamse reeks, *Plaats van hulpwerkwoord, verleden deelwoord en infinitief in de bijzin* door Mej. A. PAUWELS.

De Commissie heeft een snijmachine aangekocht en laten monteren in het Nationaal Instituut voor de Statistiek ; hiermee zullen de 8.562.000 bulletijns *Abis* van de volkstelling worden versneden waarvan het bovengedeelte aan de Commissie werd voorbehouden om een algemeen repertorium op te stellen van de Belgische familienamen. Het Nationaal Instituut voor de Statistiek zal zorgen voor het versnijden en voor het groeperen per gemeente. Een werkplan voor de klassificering en de verwerking van het materiaal ligt ter studie.

Door bemiddeling van de heren Goeverneurs kreeg de Commissie aanvragen om advies over straatnamen van de hierna volgende gemeenten : Angleur, Antwerpen, *Beersel, Borgworm, Brussel, Deinze, Embourg, Evere, Fléron, Floreffe, Florenville, Gembloers, Grivegnée, Habay-la-Neuve, Haine-Saint-Paul, Hermalle-sous-Argenteau, Hermée, Herstal, *Heusy, Hoei, Houdeng-Goegnies, Hyon, Jemeppe-sur-Meuse, La Louvière, Loncin, Luik, *Malmedy, Marcinelle, Mariakerke, Monceau-sur-Sambre, Mechelen, *Mortsel, Oedelem, Oostende, Oudenburg, Polleur, *Seraing, St.-Katherina-Lombeek, St.-Joost-ten-Node, St.-Stevens-Woluwe, Thiméon, Tongerlo, Ukkel, Vlezenbeek, Vorst, *Walcourt, Watermaal-Bosvoorde, Wezembeek-Oppem. De gemeenten, gemerkt met een sterretje, zijn bijzonder oordeelkundig te werk gegaan bij het kiezen van nieuwe straatnamen ; zij hebben de algemene aanbevelingen van de Commissie gevolgd en hebben geput uit de plaatselijke toponymische en folkloristische traditie.

Na aan grondig onderzoek van al deze gevallen door de drie bevoegde sub-commissies heeft de Commissie haar advies meegedeeld aan de heren Goeverneurs.

Uit uw brief van 14 juli 1953 heeft de Commissie met genoegen vernomen, dat U uw volle aandacht hebt geschonken aan de principiële beslissing van de Commissie

betreffende de benaming van straten en verkeerswegen en dat U de heer Minister van Binnenlandse Zaken verzocht hebt, aan de heren Goeverneurs van de Provincies te vragen dat zij uitdrukkelijke aanbevelingen zouden richten tot de gemeenten ten einde de principes te doen eerbiedigen die door de Commissie vastgesteld werden in haar pleno-vergadering van 26 mei 1952.

Gedurende het jaar 1953 heeft de Commissie haar medewerking voortgezet aan de revisie van de spelling van de plaatsnamen van de stafkaarten. De gedetailleerde revisie betreft tientallen van duizenden toponiemen; de controle geschiedt, zoveel mogelijk, met behulp van de mondelinge en van de oude vormen. Alle verbeteringen en normaliseringsgebeuren steeds met inachtneming van het praktisch doel van de militaire kaarten.

Op verzoek van het Militair Geografisch Instituut hebben de heren J. HERBILLON en É. LEGROS, van de Waalse afdeling, de toponiemen onderzocht van de militaire kaarten betreffende de volgende gemeenten: Baisy-Thy, Bassenge, Baulers, Berneau, Bierghes, Boirs, Bombaye, Bornival, Bousval, Braine-l'Alleud, Braine-le-Château, Clabecq, Couture-Saint-Germain, Eben-Emael, Fexhe-Slins, Genappe, Genval, Glabais, Glons, Haccourt, Haut-Ittre, Hennuyères, Henripont, Hermalle-sous-Argenteau, Heure-le-Romain, Houtain-le-Val, Ittre, Lanaye, Lasne-Chapelle-Saint-Lambert, Lillois-Witterzée, Linsmeau, Lixhe, Loupoigne, Maransart, Monstreux, Neerheylissem, Neufchâteau (prov. Luik), Nivelles, Noduwez, Ohain, Oisquercq, Ophain-Bois-Seigneur-Isaac, Opheylissem, Piétrain, Plancenoit, Quenast, Rebecq-Rognon, Roelenge-sur-Geer, Ronquières, Saintes, Slins, Thines, Tubize, Vieux-Genappe, Virginal-Samme, Visé, Warsage, Wauthier-Braine, Ways, Wihogne, Wonck.

De heer H. J. VAN DE WIJER, van de Vlaamse afdeling,

heeft de lijsten onderzocht aangaande de gemeenten : Aartselaar, Antwerpen, Bekkevoort, Berchem, Berg, Beverst, Bilzen, Borgerhout, Bost, Bunsbeek, Burcht, De Moeren, Deurne, Eigenbilzen, Gellik, Genoelselderen, Glabbeek-Zuurbeemde, Goetsenhoven, Grote-Spouwen, Hakendover, Hees, Hemiksem, Henis, Herderen, Hoboken, Hoegaarden, Hoelbeek, Hoeleden, Hoeselt, Houtem, Kapellen (Antw.), Kapellen (Brab.), Keiem, Kersbeek-Miskom, Kleine-Spouwen, Koekelare, Koninksem, Lanaken, Leffinge, Leke, Lembeek, Mal, Martenslinde, Meldert, Membruggen, Merksem, Millen, Moere, Mopertingen, Munsterbilzen, Neerrepn, Nerem, Niel, Oorbeek, Oplinter, Outgaarden, Riemst, Rijkhoven, Riksingn, Romershoven, Rosmeer, Rutten, Schalkhoven, Schelle, 's-Gravenvoeren, 's-Herenelderen, Sint - Huibrechts - Hern, Sint - Margriete - Houtem, Sint - Pieters-Kapelle, Sluizen, Tienen, Tongeren, Val-Meer, Veldwezelt, Vissenaken, Vlijtingen, Vreeren, Vroenhoven, Waanrode, Waltwilder, Werm, Willebringen, Wilrijk, Wuustwezel, Zande, Zandvliet, Zevekote, Zichen-Zussen-Bolder, Zutendaal, Zwijndrecht.

Op het XXe Vlaams Filologencongres, dat te Antwerpen zetelde van 7 tot 9 april 1953, werd onze Commissie vertegenwoordigd door de heer W. PÉÉ.

De vermindering van het krediet voor publicaties waarover de Commissie de beschikking had, heeft moeilijkheden en storingen meegebracht bij de uitvoering van ons drukprogramma. De Commissie vertrouwt nochtans dat het vroegere, reeds zo stipt berekende krediet zal hersteld worden na overweging zowel van de wetenschappelijke belangen die op het spel staan, als van het algemeen nut.

Hoogachtend,

Brussel en Luik, 31 oktober 1954.

De Secretaris,
J. WARLAND.

De Voorzitter,
J. HERBILLON.